

Obraćanje prvog zamjenika visokog predstavnika Brucea G. Bertona na konferenciji “BiH: 20 godine nakon Daytona”

Vrijedi izgovorena riječ.

Budimpešta, 18. novembra 2015. godine

Zadovoljstvo mi je danas biti sa vama, 20 godina nakon što je Daytonskim mirovnim sporazumom okončan rat u Bosni i Hercegovini, i reći nešto o onome što je postignuto i što se još mora uraditi da bi se osigurala održiva stabilnost i prosperitet u Bosni i Hercegovini.

Kada govorimo o stranim uticajima u zemlji, najrelevantnije je na prvom mjestu istaći ogromna diplomatska, vojna i finansijska ulaganja koja je međunarodna zajednica napravila u zemlji od 1995. sa ciljem održanja mira, izgradnje institucija te reintegracije i pomirenja naroda.

Jer, iako možemo razgovarati o tome koji je posebni finansijski ili politički uticaj konkretnih zemalja u Bosni i Hercegovini – bilo da je riječ o Sjedinjenim Američkim Državama, Rusiji, Turskoj, Austriji ili susjednim zemljama – međunarodna zajednica, u zajedničkom angažmanu na unapređenju mira, daleko je najprisutniji strani uticaj u BiH.

Kontekst i početna tačka međunarodnog angažmana je

potpisivanje Daytonskog mirovnog sporazuma 1995. i njegovo usvajanje u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija u skladu sa Poglavljem VII Povelje te prvih deset godina provedbe Dayton.

Brojni ljudi imaju brojna različita mišljenja o tome kako vide ono što je urađeno prema Daytonskom mirovnom sporazumu. Možda će ova konferencija pomoći da se da odgovor na neka od tih pitanja, koja na kraju krajeva spadaju u domen historičara i naučnika.

Ali, jedan element Dayton koji je nesporan jeste zapanjujući nivo eksplicitne odgovornosti međunarodne zajednice u provedbi sporazuma. Govorim o stvarnim, opipljivim nadležnostima.

Počevši od najosnovnijeg, imali ste oko 60.000 trupa NATO-a, sa jednom od najjačih ikada zabilježenih misija. Trebam dodati i to da su u tom angažmanu NATO-a učestvovala i ruske vojne jedinice.

Zatim imate Ured visokog predstavnika, organizaciju u kojoj ja trenutno vršim dužnost prvog zamjenika visokog predstavnika, kojoj je Aneksom 10. sporazuma dat mandat da rješava sporove među stranama, osigurava provedbu civilnih aspekata sporazuma i služi kao konačni tumač sporazuma. Da bi ostvario te ciljeve, visoki predstavnik na raspolaganju ima čak i izvršne ovlasti.

Imajte na umu sljedeću perspektivu: u prvim danima nakon Daytonskog mirovnog sporazuma, sloboda kretanja nije jednostavno postala stvarnost preko noći. Rane su još uvijek bile preduboke da bi slobodno kretanje bilo moguće. OHR je vozio političare preko entitetske linije razgraničenja kako bi se sastali, a sastajali su se samo u prisustvu OHR-a.

OHR je također vozio ljude do njihovih prijeratnih domova, jer su bili suviše uplašeni da tamo odu sami. Uglavnom bi samo sjedili u OHR-ovom vozilu i gledali ruševine koje su ostale od njihovih domova, u zaglušujućoj tišini. Postepeno, to se mijenjalo i sa svakom sljedećom posjetom prikupili bi malo

više hrabrosti. Dok konačno ne bi izgradili dovoljno povjerenja da izađu iz vozila i razgovaraju sa svojim prijeratnim susjedima.

Sretan sam kad kažem da su ta vremena davno prošla, ali ima tu još nešto. Ukoliko pogledate tekst Daytonskog mirovnog sporazuma, i pomno ga razmotrite, svaki aneks Mirovnog sporazuma daje ključnu ulogu za njegovu provedbu nekom dijelu međunarodne zajednice.

Na primjer, Aneks 4, Ustava BiH. Ovaj ustav, koji je u puno aspekata nalik ugovoru o podjeli vlasti, ne bi se proveo onako kako jeste bez intervencija visokog predstavnika, koji je imao mandat za sve civilne anekse Mirovnog sporazuma.

Ili pak Aneks 6 i 7, dva od najvažnijih i još uvijek aktuelnih aneksa, koji pokrivaju ljudska prava i povratak izbjeglica. Ti aneksi daju važne funkcije UNHCR-u, ICRC-u, UNDP-u, Komisiji za ljudska prava UN-a i Evropskom sudu za ljudska prava.

Ili Aneks 3, koji je doveo do uspostave institucija zaduženih za organizaciju izbora, što je proveo OSCE, sve do usvajanja Izbornog zakona BiH 2001. godine.

Ili Aneks 11, Sporazum o Međunarodnoj policijskoj misiji (*International Police Task Force – IPTF*), koje danas više nema: taj aneks je omogućio međunarodnoj zajednici da odigra nevjerovatno direktnu ulogu u policijskom sektoru.

IPTF je bio jedna od najvećih civilnih policijskih misija koje su Ujedinjene nacije ikad pokrenule. Više od 2000 posmatrača iz međunarodne policije raspoređeno je u policijske stanice IPTF-a u gotovo svakoj od više od 140 opština u BiH.

IPTF je nadgledao ogromne programe demobilizacije paravojnih policijskih formacija, sveobuhvatnu obuku o ljudskim pravima, ogromni program provjere svakog uniformiranog policajca u BiH te uspostavio glavne attribute aktuelnog pravnog okvira za policiju u BiH.

Nakon odlaska IPTF-a 2002. godine, Evropska unija je rasporedila vlastitu policijsku misiju – kada je na samom početku bilo blizu 700 policijskih posmatrača raspoređenih širom BiH. Misija EU – poznata kao EUPM, interesantna je u smislu tadašnje tek kreirane vanjske politike EU – jer EUPM je bila prva ovlaštena misija za krizno upravljanje u okviru ESDP-a.

Obje ove misije – IPTF i EUPM – bile su velika stvar za ove organizacije. Vrlo velika stvar. Uz pomoć OHR-a na svakom koraku puta za obje organizacije – uz intenzivno bilateralno učešće uglavnom SAD-a – može se reći da je svaki institucionalni i pravni oblik policije u Bosni i Hercegovini uspostavljen od strane međunarodne zajednice. Znači 100%. Sve. Zakoni, unutrašnja organizacija, politike i procedure, sve.

Kao što sam rekao, nema ni jedan aneks Dejtonskog mirovnog sporazuma koji ne sadrži implementacijsku ulogu međunarodne zajednice. Da, po definiciji i po pravilu “strani”, ali ne na isti način na koji ta riječ vjerovatno zvuči danas. Vjerujte mi, kako samo oni koji su iskusili dejtonski projekat mogu posvjedočiti, međunarodna zajednica je bila toliko duboko upletena u domaće političko i pravno tkivo da nisam siguran da riječ “strani” ima puno smisla u ovom slučaju, bar u Bosni i Hercegovini.

S druge strane, historičari i naučnici će voditi debate o tome da li je sve to išlo u korist Bosne i Hercegovine. Ja ne nastojim da vam danas dam odgovor na to pitanje. Ja ću reći da sam čuo mnogo uvjerljivih argumenata o pozitivnim aspektima i manje argumenata protiv.

Slika koju sam do sada naslikao postepeno se mijenjala od 2006. godine. Iako dejtonski okvir i dalje stoji, i iako je uticaj međunarodne zajednice još uvijek izuzetan u poređenju sa mnogim drugim zemljama, došlo je do svjesnog smanjenja stepena direktnog angažmana međunarodnih aktera u svakodnevnom vođenju Bosne i Hercegovine.

Za početak, puno, puno manje je trupa na terenu, u stvari, manje od hiljadu.

Politika “domaće odgovornosti” vidi članstvo u Evropskoj uniji i NATO savezu kao pokretač institucionalne reforme koju primarno provode bh. političari uz međunarodnu podršku. Međutim, da budemo jasni, i ovdje govorimo o jedinstvenom međunarodnom angažmanu, u poređenju, na primjer, sa iskustvom bivših zemalja kandidata za članstvo u EU, kao što su baltičke države.

Na primjer, visoki predstavnik još uvijek ima svoj izvršni pravni mandat u okviru Aneksa 10 Općeg okvirnog sporazuma za mir za nadzor nad implementacijom civilnih aspekata Dejtonskog mirovnog sporazuma, uključujući i krajnji autoritet u području djelovanja u pogledu tumačenja Mirovnog sporazuma kada se radi o implementaciji njegovog civilnog dijela. Isto tako, vojno prisustvo na terenu, EUFOR, zadržava svoj izvršni mandat u okviru Poglavlja 7.

A EU, sa svoje strane, pokušala je da se angažira u BiH na način kojim se prihvataju specifičnosti BiH i njen angažman je instruktivniji.

EU agenda sada konačno počinje da zaživljava – i to ozbiljno zaživljava – nakon mnogih lažnih početaka. Ovo je izvanredna pozitivna vijest. Visoki predstavnik u potpunosti podržava EU agendu i koristi svoje kapacitete da pokrene vlasti BiH da idu brže. Budućnost BiH u EU nije upitna.

Prije nego dam riječ drugima, htio bih da kratko spomenem uticaj BiH vani, jer ovo je drugi dio pitanja ovog panela. Iako je zadnjih deset godina na mnogo načina bilo razočarenje u smislu brzine provođenja reformi, isto tako je slučaj da angažman BiH i Bosanaca i Hercegovaca u inostranstvu odražava potencijal ove zemlje i njenog naroda da igra značajniju ulogu na svjetskoj sceni.

Na primjer, Oružane snage BiH, od osnivanja 2005. godine,

učestvovala su u 5 međunarodnih kolektivnih sigurnosnih operacija/misija u inostranstvu. Sveukupno, 897 pripadnika vojnog osoblja učestvovalo je u mirovnim misijama u Iraku, Afganistanu, Etiopiji/Eritreji, Maliju i Kongu. Još 45 pripadnika i dalje je raspoređeno u Afganistanu u ovom trenutku. Transformacija Bosne i Hercegovine od uvoznika sigurnosti tokom rata 90-tih godina do izvoznika sigurnosti nevjerovatno je ostvarenje, skoro kao i stvaranje Oružanih snaga BiH 2005. godine, koje su zamijenile 3 vojne strukture koje su se međusobno borile tokom rata u BiH.

Osim toga, BiH se politički profilirala na globalnoj sceni kao važna članica međunarodne zajednice. Ona je u periodu 2010-2011. bila nestalna članica Vijeća sigurnosti UN-a i predsjedavajuća Vijeća Evrope u 2015. godini.

Ekonomija BiH stalno napreduje, što ovu zemlju čini važnim trgovinskim i ekonomskim partnerom na regionalnom planu, kao i širom svijeta.

Ali, hajdemo sada saslušati i naše ostale paneliste koji bez sumnje imaju štošta dodati našoj interesantnoj diskusiji danas i koji bi nam možda mogli dati svoja viđenja toga kako je kontekst 1995. godine evoluirao u Bosni i Hercegovini.